

Eğer bir şeyi ölçemiyorsanız, onu anlamıyor demeksiniz. Eğer bir şeyi anlamıyorsanız, onu kontrol edemezsiniz. Eğer onu kontrol edemiyorsanız, onu geliştiremezsiniz. Bu bağlamda yükseköğretimde kalitenin geliştirilmesi için, varolan durumun anlaşılması ve irdelenmesi gerekiyor ki, gelişme sağlanabilsin.

Bir şeylerin başka bir şeylerden daha iyi olması gerektiğini biliyoruz. Onların diğerlerinden daha kaliteli olduğunu söylüyoruz. Ama, kalitenin ne olduğunu söylemeye çalıştığımız zaman, belki de elimizde pek bir şey olmadığını görüyoruz. Öyleyse kalitenin değerlendirilmesi gerekiyor, çünkü bazı şeyler diğerlerinden daha iyi. Eğer daha iyi olanı diğerlerinden ayırt etmezsek, iyi olana haksızlık etmez miyiz ?

İşletmelerin hangisinin daha verimli olduğunu veya hangisinin daha kârlı olduğunu anlamak için, basit bazı nesnel göstergeleri bilmek yeterli olabilir. Bunlar işletmenin satışları, yatırımları ve sahip oldu-

ğu mallar olabilir. Ama yükseköğretimde kalite denince ve sıra onun değerlendirilmesine gelince durum oldukça farklılık gösterir. Çünkü bu süreç diğer örgütlerin değerlendirilmesinden çok daha karışıktır ve farklılık gösterir. Yükseköğretimde kalitenin değerlendirilmesinde akademik tanınmışlığın, üniversite kaynaklarının, öğretim üyelerinin üretkenliğinin, öğrencilerin üniversiteye girişlerinin, üniversitelerin sahip oldukları kaynakların, kütüphane kaynaklarının, bilgisayar olanaklarının ve mezuniyet oranlarının incelenmesi gerekiyor.

Kalitenin değerlendirme göstergeleri arasında akademik çevrelerde yüzde yüzlük bir anlaşma olmamasına rağmen, kalitenin değerlendirilmesinin önemi hakkında bir anlaşmazlık söz konusu değil. Tartışmalar kalitenin değerlendirilmesinde kullanılan akademik kalitenin göstegelerinden gelmekte.

Öznel değerlendirmelerde yükseköğretim alanında deneyimleri olan uzmanların

-rektör, dekan, öğretim üyeleri... gibi-görüşleri alınır. Ayrıca bu uzmanlar kendi üniversitelerinin kalitelerini de değerlendirirler. Böylece en iyi üniversiteler, fakülteler ve programlar birbirleriyle karşılaştırılarak, en iyiden başlayıp en yetersize doğru bir 'rank' sıralama çıkarılır. Oldukça güvenilir bir araştırma olmasına rağmen, bazı durumlarda öznel veriler sapmalara neden olmakta. Bu sapmaları ortadan kaldırmak için, nesnel göstergeler geliştirilmiş bulunuyor. Nesnel göstergeler, yükseköğretimde kalitenin göstergesi olarak içine bir çok değişkeni alırlar. Bu değişkenler, öğrencinin üniversiteye giriş puanı, öğrencilerin üniversitelere kabul edilme oranı, öğrencinin kurumu değerlendirmesi, öğrencinin mezuniyet ve iş bulma oranı, üniversitenin fiziki yapısı ve öğrencilere sunduğu servisler, öğrenci öğretim üyesi oranı, profesörlerin diğer öğretim üyelerine oranı, fakülte ve bölüm sayısı, basılan kitaplar ve dergiler, ödüllendi-

Yeni İcat Değil

Akademik kalitenin değerlendirilmesi ülkemizde son derece yeni bir konu olmasına rağmen, dünya tarihinde oldukça eskilere gidiyor. İlk çalışma olarak 1925 yılında Hughes'in Amerika'da yaptığı çalışma görünür. Hughes'in akademik kaliteyi derecenlendirmesi akademide de çok büyük bir yankı buldu. Akademisyenler akademik kalitenin değerlendirilip değerlendirilemeyeceği konusunda ısrarlı oldular. Bu eleştiriler o kadar kuvvetli oldu ki, ikinci çalışmaya 1934 yılına kadar yine Hughes'in dışında kimse cesaret edemedi. Hughes ikinci çalışmasında yöntemini değiştirdi ve çalışmasına ACE (American Council of Education) sponsorluk yaptı. Hughes ikinci çalışmasında birinci çalışmasındaki eksiklikleri azaltarak daha kapsamlı bir araştırma yaptı ve değerlendirmeye 20 programı kattı.

Bugünün temellerini oluşturan önemli çalışmalarından biri 1966 yılında Carter tarafından yapıldı. Çalışmanın bu olgunluğa erişmesine Keniston'ın 1959'daki çalışması, Somit ve Tanenhaus'ın 1964'deki çalışması önemli katkılarda bulundu. Carter çalışmasında fakültelerin kalitesi ile programların etkililiği üzerinde çalıştı. Çalışmasının içine 106 üni-

versitenin 1663 programını aldı. Carter yalnızca öznel yaklaşımı değil aynı zamanda nesnel yaklaşımı da araştırma kapsamının içine aldı. Alandaki bilgi birikiminden ve bu alanda bir kültürün oluşmasından sonra, araştırmalar akademi tarafından kabul edildi. Araştırmaları eleştirmek yerine, araştırma sonuçlarından bir ders çıkararak kendi eksiklerini giderme ve geliştirme yoluna gittiler.

Carter'ın araştırmadan sonra, aynı yöntemi kullanan bir çok araştırmacı değişik alanlarda akademik kalitenin değerlendirilmesi üzerinde çalışmışlardır. Bu araştırmacıların başlıcaları şunlardır: Magoun (1966), Roose ve Anderson (1970), Petrowiski (1973), the Conference Board of the Associated Research Council (1976), Clark (1978), Ladd ve Lipset (1979).

Amerika'daki araştırmalar daha çok akademik başarının derecelendirilmesi üzerine yoğunlaşırken, Avrupa ve Avustralya'daki çalışmalar akademik performansın değerlendirilmesi üzerine yoğunlaştılar. Akademisyenlerin gösterdikleri performans ile üniversite ödenekleri arasında bir bağlantı kurulmaya çalışıldı. Böylece akademisyenlerin performanslarının artırılması amaçlandı. Bu değerlendirme yöntemiyle kurumlar arası rekabetten daha çok, kurumun daha çok üretken olması teşvik edilmektedir. Ama bu performans değerlendirmelerinin yanında akademik kalitenin 'rank'len-

mesi de önemli bir yer tutmaktadır. Bu sayede üniversiteler arası rekabet artmakta, üniversite adayları daha doğru seçimler yapabilmektedir.

Alandaki önemli ve son çalışmalar 1982 yılında the Conference Board of Associated Research Council tarafından desteklenerek yapılan çalışma ile 1995 yılında the National Research Council'in desteği ile yapılan araştırmalardır. Bu birbirini takip eden iki araştırma doktora programlarını derinlemesine incelemiş ve aynı zamanda akademik kalitede meydana gelen değişimi de içine almışlardır. Amerika'daki doktora programlarını bir mercek altına alarak, programların akademik kalitelerini birbirleriyle karşılaştırmışlardır. 1995 yılında yapılan son araştırmadan sonra, bu araştırmaların ortaya çıkardığı verilerden yararlanan yüzlerce makale bilimsel dergilerde yayımlanmıştır.

Bu çalışmaların yanında Amerika'da gelenekselleşmiş bir başka araştırma daha vardır ki o her yıl tekrarlanır. 'U.S. News' tarafından her yıl yapılan bu çalışmada, Amerika'daki bütün üniversiteler (sayıları 3600'den fazla), fakülteler ve onların belli başlı lisans ve yüksek lisans programlarının akademik kalitesi araştırılmaktadır. Bu araştırma yükseköğretimde kalitenin artırılması konusunda rekabeti arttırmakta ve üniversiteye girecek adaylara daha doğru seçimler yapma şansı sağlamaktadır.

Daha Yüksekçe

Akademik kalitenin değerlendirilmesi ve sonuça 'en iyi üniversite şudur' denmesi yerine, üniversiteleri olanaklarına göre bir gruplama yaparak değerlendirmek daha doğru değil mi?

Eğer üniversiteleri kendi olanaklarına göre sınıflandırmaya kalksaydık, sanırım üniversite sayısı kadar bir sayı karşımıza çıkabilirdi. Çünkü her bir üniversite birbirlerinden farklı koşullara sahiptir. Ama unutulmaması gereken, üniversiteler kendi koşullarını ve kendi tercihlerini kendileri oluştururlar. Öğrenci sayısına göre küçük ve büyük olan üniversitelerle yerleşim yerlerine göre büyük illerdeki ve Anadolu ili -hatta- ilçelerindeki üniversiteler arasında birbirlerinden farklı sorunlar yaşanmaktadır. Bu üniversiteler arasında en önemli farklar yönetsel farklılıklar, yüksek insan gücünün istihdam edilmemesi/edilememesi ve üniversite kültürünün oluşmamasıdır. Bunun yanında ülkemizde üniversiteler yasal konum olarak farklı statülerde gruplandırılmamıştır; oysa birçok ülkede bu gruplandırmaya gidilmiştir. Ülkemizde üniversitelerin kuruluş tarihlerine bakarak yeni kurulan üniversiteler ve kuruluş tarihleri eski üniversiteler olarak iki ayrı gruba ayırarak bir sınıflandırmaya ve ardından buna göre değerlendirmeye gidilebilir. Ama hemen ardından karşılacağımız soru, 'Bu üniversitelerin hangileri ne kadar yeni üniversitedir?' olacaktır. Çünkü bu yeni kurulan üniversitelerin birçoğu şu veya bu şekilde 'eski'nin uzantısı ve genişlemiş şeklidir. Bunun için hepsini bir bütün olarak görmek ve değerlendirmek daha doğru olacaktır.

242 puanla en sonlarda yer alan üniversite nasıl başarılı olabilecek? Örneğin, dünyada bir örnek verip "şu tarihte başarı bakımından en alt sıralarda olan şu üniversite, yaptığı şu çalışmalarla iyi bir noktaya ulaştı" diyebilir misiniz?

Amerika'nın ve dünyanın en tanınmış üniversitelerinden biri olan Harvard'ın kuruluş zamanlarında öğretim elemanlarına ücret yerine keçi ve koyun verildiğini biliyor muydunuz? Önemli olan nokta şu an içinde bulunulan değil, gelecekte hedeflenen noktadır. İyi bir yönetsel çalışma ve stratejik planlama ile üniversitelerin akademik başarılarını olası en kısa süreçte artırmaları olasıdır. Amerika'da bunun bir çok örneği görülmektedir. Örneğin, doktora seviyesine kadar eğitim veren bir üniver-

site bir iki yıl içinde en üst seviye olan 'research 1' seviyesine yükselebilir (Amerika'da üniversiteler Research 1, Research II, Doctoral 1, Doctoral II, Comprehensive 1 ve Comprehensive II olarak sınıflanmaktadır.).

Kaliteyi yükseltmek için üniversiteler neler yapmalı?

Üniversitelerde kalitenin artırılması ve stratejik planlama üzerinde çalışmalarına devam etmekteyim. Üniversiteler öncelikle varolan durumlarını tesbit ettikten sonra gelecek beş ve on yıllar için stratejik planlar yapmalı. Böylece geleceğe daha planlı ve programlı olarak hazırlanabilirler. Geleceğe karşı daha hazırlıklı olurlar. Varolan kaynaklarını daha verimli olarak kullanabilirler. Bunun yanında, üniversitelerin gerek yönetsel ve gerekse mali anlamda merkezi yönetimindeki ağırlıklarının fakülte ve yükseköğretime kaydırılması gerekiyor. Fakültelerin ve yükseköğretim kurumlarının iletimsel olarak merkeze bağlı olmaları gerekiyor. Fakülteler ve yükseköğretim kurumları kendi kendilerini yönetmeli, kendi kaynaklarını kendileri harcamalı ve kendi kendilerine fakülte gelir üretmelidirler. Üniversitenin rektörlüğünü, eşgüdümü ve planlamayı sağlayan bir birim olarak görmek gerekiyor. Üniversitelerin kesinlikle devlete olan mali bağımlılıklarını azaltmaları gerekiyor. Kaynaklarının büyük bölümünü kendilerinin üretip kendi önceliklerine göre harcamaları gerekiyor. Bunun sonucunda üniversiteler arasında rekabet koşulları gelecek ve hizmet alan öğrencilerine en kaliteli servisi sunmak için yarışacaklardır.

Sayıları hızla artan vakıf üniversiteleri yalnızca üniversitelere giren öğrenci sayısını yükseltmiyor, bunun yanında kalite rekabetini de hızlandırıyor. Vakıf üniversitelerinin kurulmalarına karşı olanların tam tersine, bu üniversitelerin yükseköğretime çok büyük katkıda bulunduğu inancındayım. Hatta bu üniversitelerin ya-

nında 'belediye üniversiteleri' açılmasını da destekliyorum. Önemli olan üniversite açmada ve bunları öğretme devam ettirmede belirli standartların istenmesidir. Buna ilaveten merkezi yeterlilik sınavlarının yapılması da kaliteyi artıracaktır.

Çalışmanızda ülkemiz eğitim sistemine nasıl bir katkı olacak? Bu çalışmanın üniversitelere yansımaları nasıl olacak?

Yapmış olduğum çalışma ve buna benzer çalışmalar, üniversiteye girmeye hazırlanan gençlere onların gelecekle ilgili daha uygun programları seçmelerine ve onlara rehberlik eden rehber uzmanlara yardım edecek, üniversite yöneticilerinin kaliteye daha fazla önem vermesini sağlayacak, politikaclarının dikkatini üniversitelerin sayısından ve üniversitelere alınan öğrenci sayısından ziyade eğitimin kalitesinin önemine çekecek ve üniversiteler arasında kalitenin artırılması konusunda üniversite yöneticilerini bir rekabete itecektir.

Yapmış olduğum ve yapmaktaki olduğum çalışmalar yukarıdaki amaçların gerçekleşmesini aşamalı olarak sağlayacaktır. Çünkü hiç bir devlet ve özellikle vakıf üniversitesi akademik kalitenin geliştirilmesi konusundaki rekabetin dışında kalmaz. Daha iyisini, daha güzelini bulmak ve bunları öğrencilere götürmek zorundayız.

Amaçlarınızdan birinin üniversiteye girmeyi hedefleyen öğrencilerin doğru seçim yapmalarına yardım etmek olduğunu söylüyorsunuz. Bu yardım belirli bir yüzde dilimindeki öğrenciler için daha yararlı olmayacak mı? Belki de asıl etki, ille de bir üniversiteye girmek için çaba sarfetmenin ne kadar anlamsız olduğunu, üniversiteye girmek demenin her şey olmadığını gerçeğini gençlerin kavraması olabilir mi?

Evet. Bu çalışmanın amaçlarından biri de üniversiteye girecek olan öğrencileri, üniversitelerin akademik kalitesi hakkında bilgilendirmektir. Her ne kadar bu bilgiye, bütün üniversite sınavına giren öğrenciler sahip olsa da, yalnızca üniversiteye girmeyi başaranlar kullanabilir. Belki de bazı öğrenciler girmeyi tercih etti. Belirttiğiniz gibi, üniversiteye girmek her şey değil. Üniversiteye girerek dört yıl süresince zaman, para harcamak ve mezun olduğunda bir iş bulamamak ya da ereğine uygun bir iş bulamamak, hiç girememekten daha kötü değil mi? Bunun için 'tercih yapma' gençler için son derece önemlidir.

G ü l g ü n A k b a b a

rilmiş projeler, kütüphanedeki sürekli ve süreksiz yayın sayısı, bilgisayar sayısı, İnternet bağlantıları, kütüphanenin kullanıma oranı, elektronik bilgi kaynaklarına üyelikler...

Üniversitelerin akademik kalitesi yalnızca üniversiteyi ilgilendiren bir konu değil. Üniversitelerde okuyanlar, okuyacak olanlar ve üniversitelerin çıktıklarından yararlanan toplum bu konuya karşı çok duyarlıdır. Konuyla ilgili yapılacak çalışmalar kamuoyuna duyurulmalı ki, üniversiteler arasında olumlu bir rekabeti artırabilecek itici güç olsun, üniversiteye girecek adaylara ve bu alanda çalışacak rehber öğretmenlere rehberlik yapsın, üniversite yöneticilerinin dikkatlerini akademik kaliteye yönlendirsın ve politikacları bu konuya duyarlı bir hale getsinsin.

Yükseköğretim sistemimizde akademik kalitenin değerlendirileceği bir kültüre ihtiyaç bulunmakta. Bu kültür, akademik kalitenin değerlendirildiği araştırmaların sayısının çoğalmasıyla artacak ve üniversitelerde hisseleri olanlar arasında tartışılarak olgunlaşacak. Akademik kalitenin değerlendirildiği çalışmalara sırt çevirmek, sonuçları kabullenmemek, bizlere bir şey kazandırmaz. Bütün üniversitelerimizin bir dev aynasında kendilerini diğerleriyle bir arada görmeleri ve 'daha iyi nasıl olabiliriz' sorusunu kendilerine sormaları gerekir. Hatta bu perspektif ülke sınırlarını aşarak yurdumuzdaki üniversiteleri dünyadaki diğer üniversitelerle karşılaştırma gereğini doğurmalı ki, yükseköğretim sistemimizin ne derece başarılı olduğu daha net bir şekilde görülebilir, üniversite

yöneticileri de ileriye dönük stratejik planlar yaparak, eğitimin kalitesini artırmak için yatırımlar yapabilirler.

Yrd.Doç.Dr. Hasan Arslan
C.B.Ü. Eğitim Fakültesi

Kaynaklar

- Cartter, A.M. (1966). An Assessment of Quality in Graduate Education. Washington, DC: The American Council on Education.
- Clark, M.J. (1978). Assessing Dimensions of Quality in Doctoral Education: A Technical Report of a National Study in Three Fields. Princeton: The Educational Testing Service.
- Hughes, R.M. (1925). A Study of the Graduate Schools of America. Oxford, OH: Miami University.
- Hughes, R.M. (1934). Report of the Committee on Graduate Instruction. Educational Record, 15, 192-234.
- Keniston, H. (1959). Graduate Study in Research in the Arts and Sciences at the University of Pennsylvania. Philadelphia: The University of Pennsylvania Press.
- Ladd, E.C. and Lipset, S.M. (1975). The Divided Academy. New York: McGraw-Hill.
- Magaun, H.W. (1966). The Cartter Report on Quality in Graduate Education. Journal of Higher Education, 37, 481-492.
- National Research Council. (1982). An Assessment of Research-Doctorate Programs in the United States. Washington, D.C.: National Academy Press.
- Petrowski, W.R. (1973). National Universities and the ACE Ratings. Journal of Higher Education, 44, 495-513.
- Roose, K.D. and Anderson, C.J. (1970). A Rating of Graduate Programs. Washington, D.C.: The American Council on Education.